

Årsrapport SEDLER OG MYNTER 2006

**Området for finansiell stabilitet
Avdeling for kontante betalingsmidler**

Innholdsfortegnelse

1	ORGANISERINGEN AV KONTANTFORSYNINGEN.....	3
2	SEDLER OG MYNTER I OMLØP	4
2.1	SEDLER.....	4
2.2	MYNTER.....	4
2.3	PROGNOSE 2007 - 2009	4
3	INNSKUDD OG UTTAK AV KONTANTER I NORGES BANK	5
3.1	SEDLER.....	5
3.2	MYNTER.....	5
3.3	OMLØPSHASTIGHET.....	6
4	ANSKAFFELSE AV SEDLER OG MYNTER.....	6
5	DESTRUKSJON AV SEDLER OG MYNTER	6
5.1	DESTRUKSJON AV SEDLER.....	6
5.2	DESTRUKSJON AV MYNTER	7
6	FORFALSKNINGER.....	7

1 Organiseringen av kontantforsyningen

Norges Bank som landets sentralbank, har ansvaret for å utstede pengesedler og mynter. Dette innebærer å fastsette sedlenes og myntenenes pålydende og utforming. I tillegg har sentralbanken et ansvar for å sikre at samfunnet har tilgang til og nødvendig tillit til kontanter som betalingsmiddel.

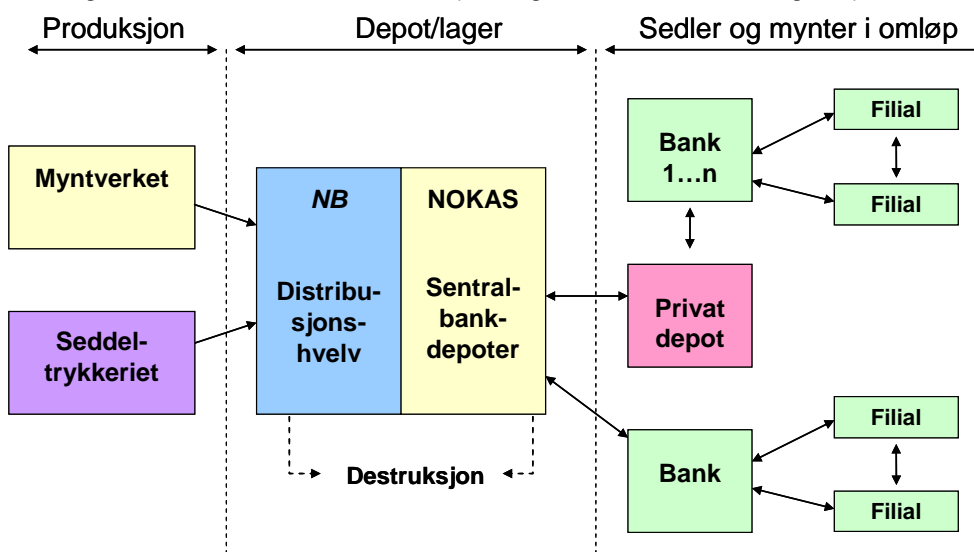
Den fysiske forsyningen av kontanter kan deles i tre trinn: produksjon, Norges Banks depot/lager, og videre forsyning av sedler og mynter som er i omløp, se figur 1. Produksjon av mynter skjer ved Det Norske Myntverket¹, mens Norges Bank står for seddelproduksjonen. I første halvår 2007 vil seddeltrykkeriet i Norges Bank bli lagt ned, og denne produksjonen vil deretter skje eksternt.

Norges Banks lagerhold er organisert ved et sentralt distribusjonshvelv og fem sentralbankdepoter lokalisert rundt om i landet. Distribusjonshvelvet driftes av Norges Bank, mens Norsk Kontantservice AS (NOKAS) driver sentralbankdepotene på vegne av Norges Bank. I tillegg kjøper Norges Bank behandlingstjenester knyttet til sentralbankoppgavene fra NOKAS (inkludert destruksjon). NOKAS tilbyr kontanthåndteringstjenester til banker og andre i konkurranse med tilsvarende selskaper. Selskapet ble etablert med Norges Bank og private banker på eiersiden i 2001, men Norges Banks eierandel ble solgt i januar 2006.

Bankene rekvirerer kontanter og leverer inn overskuddsbeholdninger ved Norges Banks sentralbankdepoter. Publikum tar på tilsvarende måte ut kontanter fra og leverer inn overskuddsbeholdninger til bankene. Norges Bank forsyner dermed bankene med kontanter, og bankene står for den videre distribusjon til publikum. Når bankene har tatt ut kontanter fra Norges Bank er disse kontantene satt i omløp, og den mengden sedler og mynter som til enhver tid finnes ute i samfunnet (inkludert bankenes beholdninger), kalles gjerne omløpet av sedler og mynter eller kontantomløpet.

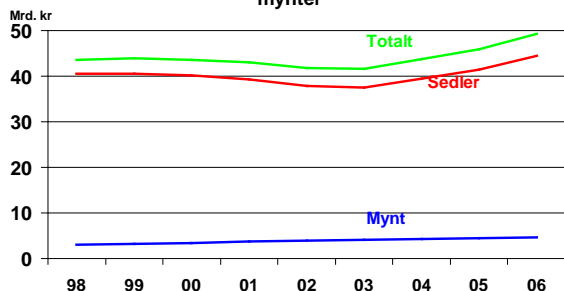
I 2005 ble antall sentralbankdepoter redusert fra 11 til 5, og det ble innført en ordning hvor Norges Bank etter nærmere regler gir rentekompensasjon på kontanter som bankene har i egne depoter. Pr 31.12.06 er det etablert 16 private kontantdepoter, NOKAS er depotforvalter for 9 og Securitas² for 7.

Figur 1: Kretsløpet i forsyningen av sedler og mynter

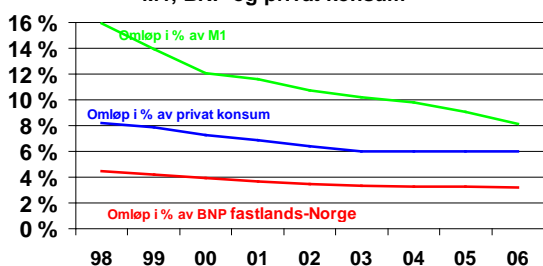

¹ Den Kongelige Mynt AS ble i 2003 solgt til Samlerhuset AS Norge og Mint of Finland og endret navn til Det Norske Myntverket.
² Securitas Cash Handling Services har i begynnelsen av 2007 byttet navn og varemerke til "Loomis".

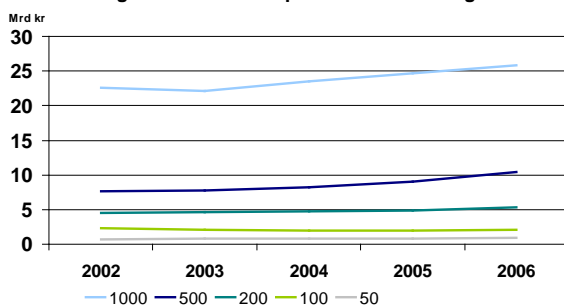
Figur 2: Kontanter i omløp fordelt på sedler og mynter

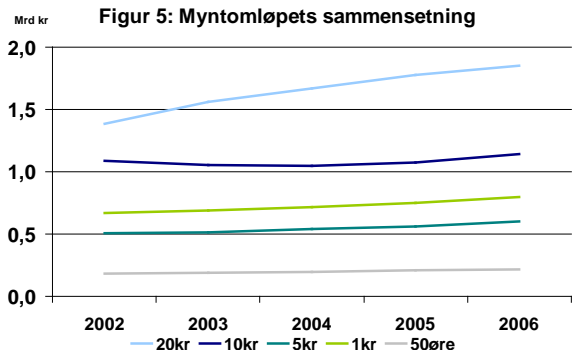
Figur 3: Kontanter i omløp, målt i forhold til M1, BNP og privat konsum

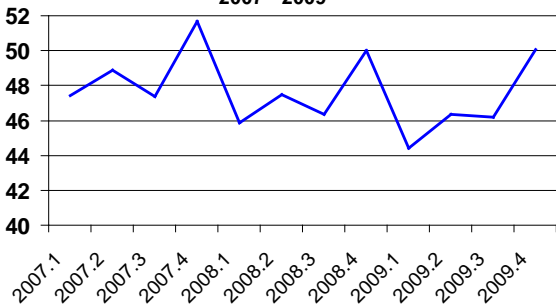
Figur 4: Seddelomløpets sammensetning

Figur 5: Myntomløpets sammensetning

Figur 6: Prognose omløp for perioden 2007 - 2009

2 Sedler og mynter i omløp

Etter en periode med stabil og avtakende nominell mengde sedler og mynter i omløp, har de siste tre år vist en årlig gjennomsnittlig vekst i omløpet på i overkant av 5 prosent. Gjennomsnittsverdien av omløpet i 2006 var 49,2 milliarder kroner, dvs. 3,3 milliarder eller om lag 7 prosent mer enn i 2005 jf. figur 2.

Til tross for denne økningen utgjør verdien av sedler og mynter i omløp en stadig mindre andel av verdien av betalingsmidler disponert av publikum (M1), jf. figur 3. Andelen er redusert fra vel 16 prosent i 1998 til 8,1 prosent i 2006. Målt i forhold til privat konsum og BNP fastlands-Norge har kontanter i omløp vært stabilt på henholdsvis ca 6 prosent og 3 prosent de siste årene.

2.1 Sedler

Gjennomsnittsverdien av seddelomløpet i 2006 var 44,5 milliarder kroner. Dette er over 7 prosent høyere enn i 2005. Figur 4 viser utviklingen i seddelomløpet fordelt på valører i perioden 2002-2006. Det har vært vekst i omløpet for alle valører i 2006. 500-kroneseddelen har den sterkeste økningen med 14 prosent. Gjennomsnittsverdien pr. seddel i omløp ved utløpet av 2006 var 404 kroner, mot 406 kroner i 2005.

2.2 Mynter

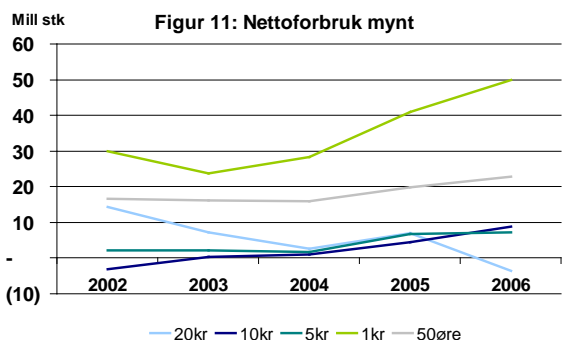
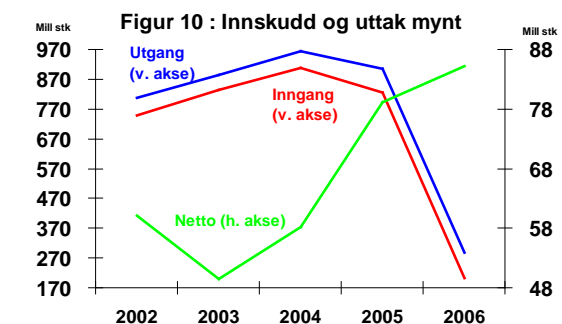
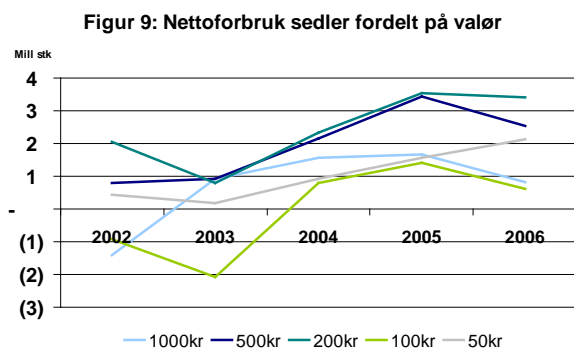
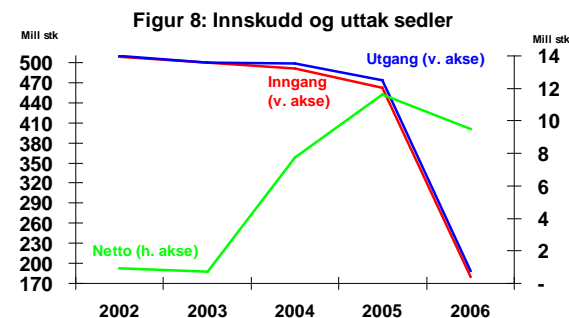
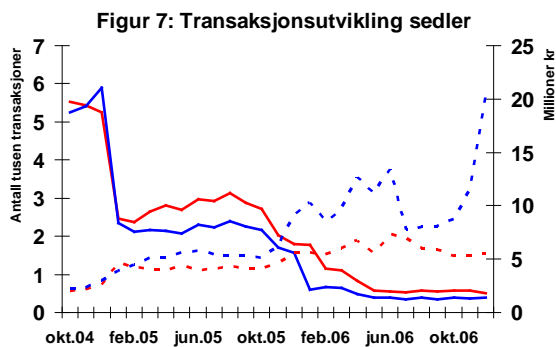
Gjennomsnittsverdien av myntomløpet var i 2006 4,7 milliarder kroner, en økning på 4,4 prosent fra 2005. Økningen har vært relativt stabil de siste årene. Figur 5 viser utviklingen i myntomløpet fordelt på valører i perioden 2002-2006. 20-kronemynten har i snitt hatt en vekst i 2006, men ved årsskiftet var omløpet 1 799 mill kroner, snaut 4 prosent lavere enn ved samme tidspunkt ett år tidligere. De andre valørene viser jevn stigning. 10-kronemynten har størst økning med 6,4 prosent. Utestående beløp av 10-ører, 128,3 millioner kroner, ble inntektsført i Norges Banks bøker i august 2006³. Gjennomsnittsverdien pr. mynt i omløp var 2,9 kroner ved utgangen av 2006, mot 3 kroner i 2005.

2.3 Prognose 2007 - 2009

Figur 6 viser prognose for omløpet av sedler og mynt for årene 2007 til 2009. I modellen⁴ som ligger til grunn for prognosen, avhenger etterspørselen etter kontanter av konsum på salgssted, bankenes innskuddsrente og kontantenes reduserte betydning

³ 10-ører utgikk som tvungent betalingsmiddel 1. mars 1993, og kunne innløses av Norges Bank frem til 1. mars 2003.

⁴ Modellen er dokumentert i en artikkel av Knut Are Aastveit og Thomas Kjørstad i Penger og Kreditt 4/2005 "Norges Banks lagerstyring av kontanter".

som betalingsmiddel. Prognosen indikerer en svak nedadgående trend i omløpet av kontanter de neste 3 år.

3 Innskudd og uttak av kontanter i Norges Bank

3.1 Sedler

Endringer i vilkårene for bankenes innskudd og uttak av kontanter i Norges Bank (krav om kvalitetssortering, endring i ekspedisjonsavgifter og størrelsen på standard enheter for innskudd og uttak), bidro til at antall transaksjoner av sedler ble halvert tidlig i 2005, jf figur 7⁵. Etableringen av kontantdepoter mot slutten av 2005 og i 2006 har bidratt til en ytterligere reduksjon i antall transaksjoner i Norges Bank. Samtidig har gjennomsnittsbeløpene pr transaksjon steget betydelig.

Den samlede inngang og utgang av sedler har vist en kraftig nedgang det siste året, jf. figur 8. I 2006 var total inngang av sedler på 179,8 millioner stk, mens utgangen var på 189,3 millioner stk. Dette tilsvarer en verdi på hhv. 54,4 og 57,4 milliarder kroner. Inngangen er redusert med 282 millioner stk i forhold til 2005, mens utgangen har gått ned med 284 millioner stk. Forklaringen på dette er trolig reduksjonen i antall sentralbankdepoter og etableringen av private kontantdepoter.

Valørfordelingen av den totale inn- og utgangen har forandret seg de siste årene, se fig 9. Ser man på antall sedler, har utgangen vært større enn inngangen for alle valører i 2006. Nettoforbruket⁶ er imidlertid lavere enn i fjor, noe som trolig har sammenheng med økningen i antall private kontantdepoter. Beholdningene i de private kontantdepotene regnes som en del av kontanter i omløp.

3.2 Mynter

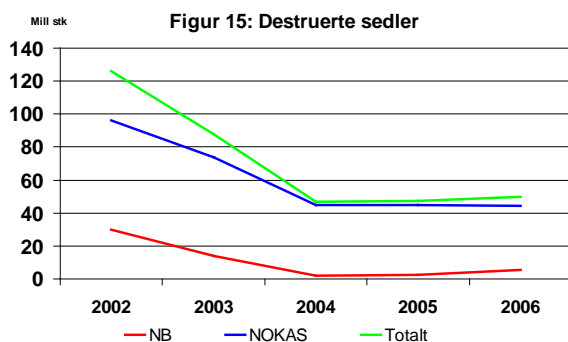
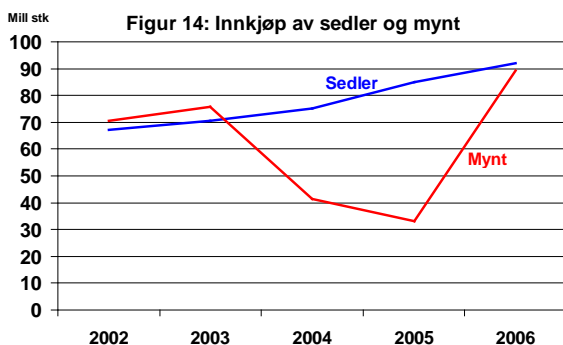
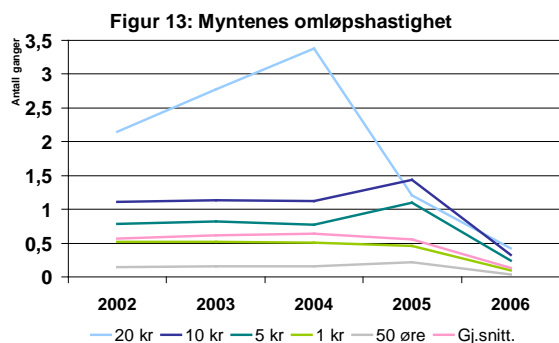
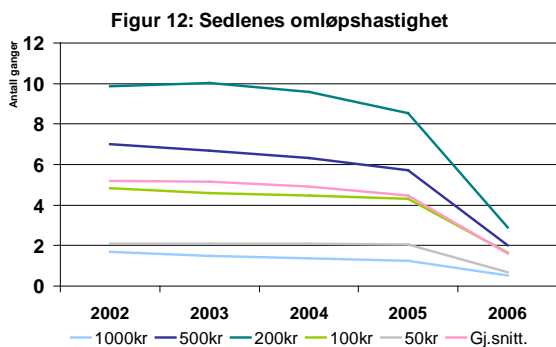
I 2006 var total inngang av mynter på 203,1 millioner stk, mens utgangen var på 288,3 millioner stk. Dette tilsvarer en verdi på henholdsvis 1,4 og 1,5 milliarder kroner.

Inngangen er redusert med 623 millioner stk i forhold til 2005, mens utgangen har gått ned med 617 millioner stk. Forklaringen på nedgangen er den samme som beskrevet for sedlene, se pkt 3.1.

Valørfordelingen av den samlede inn- og utgangen har også endret seg, se figur 11. Utgangen av 1-kronemynten har de to siste årene økt uventet mye, mens det har vært en netto inngang

⁵ Målingene av antall transaksjoner og gjennomsnittsbeløp startet 1. oktober 2004 i forbindelse med nytt lagersystem i Norges Bank.

⁶ Nettoforbruk er differansen mellom inngangs- og utgangstall.

av 20-kronemynten etter 1. juli 2006. Da ble det foretatt endringer i rammevilkårene for spill på gevinstautomater (forbud mot bruk av sedler) som førte til lavere omsetning. Utviklingen blir trolig forsterket når det innføres totalforbud fra 1. juli 2007.

Nettoforbruket av de andre myntvalørene har økt sammenlignet med 2005. Målt i antall stk har 10-kronemynten økt mest med 101 prosent.

3.3 Omløpshastighet

Omløpshastigheten viser hvor mange ganger sedler og mynter i gjennomsnitt er innom Norges Banks depoter i løpet av ett år. Omløpshastigheten for sedler og mynt vil variere mellom valørene da de har ulikt bruksmønster. Det var en markant nedgang i omløpshastigheten for både sedler og mynt i 2006, jf. figur 12 og 13. Dette er et resultat av at de private kontant-depotene står for en stor del av omfordelingen av sedler og mynt.

4 Anskaffelse av sedler og mynter

Antall leverte sedler fra Norges Banks Seddeltrykkeri (NBS) har vært høyt de siste årene, som følge av at man ønsker å utnytte produksjonskapasiteten fullt ut før trykkeriet avvikles. Totalt har Norges Bank mottatt 92 millioner stk. sedler fra NBS i 2006, jf. figur 14. Dette er fordelt på 13,4 millioner stk. 500-kronesedler, 15,1 millioner stk. 200-kronesedler og 63,5 millioner stk. 100-kronesedler.

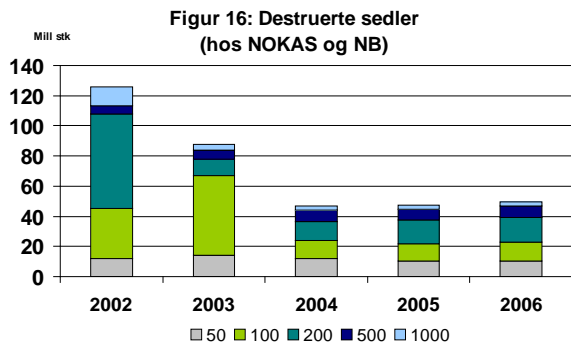
Som følge av stor etterspørsel fra bankene etter 50-ører og 1-kroner, var leveransen fra Det Norske Myntverket høy i 2006. Det ble levert 89,2 millioner stk. mynter fordelt på 44 tusen stk. 20-kronemynter, 0,5 millioner stk. 10-kronemynter, 0,5 millioner stk. 5-kronemynter, 57,9 millioner stk. 1-kronemynter og 30,2 millioner stk. 50-øremynter.

5 Destruksjon av sedler og mynter

Norges Bank har ansvar for å opprettholde en tilfredsstillende kvalitet på sedler og mynter i omløp og å iverksette tiltak for å oppnå dette. Dette innebærer blant annet å legge til rette for at slitte, skadde og utgåtte sedler og mynter tas ut av sirkulasjon og blir destruert.

5.1 Destruksjon av sedler

Norges Bank har avtale med NOKAS om at de skal destruere sedler på vegne av banken. Destruksjonen skjer maskinelt etter at kvalitet og ekthet er kontrollert.

Enkelte sedler blir avvist i den maskinelle behandlingen fordi maskinen ikke gjenkjenner sedlene som ekte. De avviste sedlene blir sendt inn Norges Bank for kontroll og manuell destruksjon. Også sedler som er innlevert i forbindelse med erstatningssaker og i samsvar med hvitvaskingslovens bestemmelser (i hovedsak fargede sedler) destrueres av Norges Bank.

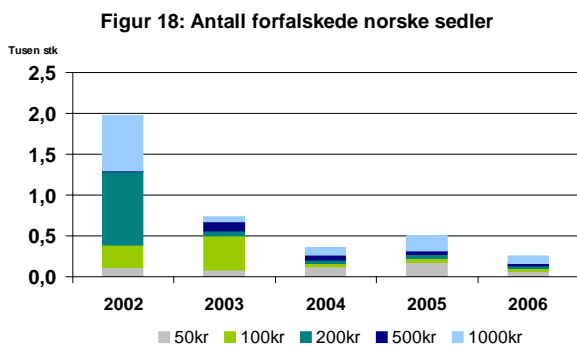
Figur 15 og 16 viser utviklingen i antall destruerte sedler. Høye tall i 2002 og 2003 skyldes oppgradering og utskiftning av sedler. Antall destruerte sedler har vært tilnærmet stabilt siden 2004. I 2006 ble det totalt destruert 49,6 millioner stk sedler, tilsvarende en verdi på 11,6 milliarder kroner. 89 prosent av all seddeldestruksjonen ble utført på behandlingsmaskinene i NOKAS, mens det resterende ble destruert av Norges Bank.

5.2 Destruksjon av mynter

Destruksjon av slitte, skadde og utgåtte mynter gjøres i regi av Norges Bank. Myntene deformeres i en kvern og metallet blir deretter solgt. Det ble ikke destruert mynt i 2006.

6 Forfalskninger

Antall forfalskede sedler er kraftig redusert de siste årene. Oppgraderingen med metalliske effekter er en viktig årsak til det. I 2006 er 66 prosent av forfalskningene kopier av ikke-oppgraderte sedler. Informasjon fra Kripas tilsier at kvaliteten på forfalskningene er svært dårlig. I 2006 ble det registrert 258⁷ stk forfalskede sedler mot 502 stk i 2005. Sammenlignet med eurolandene har Norge ca to⁸ forfalskede sedler pr. millioner sedler i omløp, mot eurolandenes 54⁹ stk.

	1000 kr	500 kr	200 kr	100 kr	50 kr	Sum	Fordeling
Ikke oppgr. utgave	75	4	15	20	57	171	66 %
Oppgradert utgave	23	22	21	21	0	87	34 %
Alle utgaver	98	26	36	41	57	258	100 %
Fordeling	38 %	10 %	14 %	16 %	22 %	100 %	

Tabell 1 Forfalskede sedler 2006 (kilde Kripas)

⁷ Tallene viser kun beslag gjort i Norge. Tallene vil normalt oppjusteres etter hvert som saker fra lokale politikamre kommer inn til Kripas.

⁸ 258 forfalskede sedler over et gjennomsnittlig seddelomløp på 112 millioner stk.

⁹ For eurolandene var det i 2006 omtrent 565 000 stk forfalskninger og ca 10 398 millioner stk sedler i omløp. Kilde: ECB, press release 12 January 2007.